

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА
ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 796.5+450.341+726.8

Бейдик О.О.

НЕКРОПОЛЬ САН-МІКЕЛЕ (ВЕНЕЦІЯ) ТА СЛОВ'ЯНСЬКО-
ІТАЛІЙСЬКІ КУЛЬТУРНІ ЗВ'ЯЗКИ

Поглиблено уявлення про слов'янську складову рекреаційно-туристських ресурсів острова-некрополя Сан-Мікеле (Венеція) в контексті слов'янсько-італійських культурно-історичних зв'язків.

Ключові слова: біосоціальні гомогенні ресурси, некрополі, функції островів, культурні зв'язки, поезія.

Расширено представление о славянской составляющей рекреационно-туристских ресурсов острова-некрополя Сан-Микеле (Венеция) в контексте славянско-итальянских культурно-исторических связей.

Ключевые слова: биосоциальные гомогенные ресурсы, некрополи, функции островов, культурные связи, поэзия.

The representation of the Slavic component of recreational and tourist resources of the island-necropolis of San Michele (Venice) in the context of Slavic-Italian cultural and historical ties is expanded.

Keywords: biosocial homogeneous resources, necropolis, the functions of islands, cultural ties, poetry.

Вступ. Матеріал, викладений у статті, віддзеркалює ряд аспектів ресурсно-рекреаційної проблематики: гомогенні біосоціальні ресурси (наявність в Італії культурних свідчень Росії, України, Латвії та ін.), опорні ланки ресурсно-рекреаційного каркасу (некрополь Сан-Мікеле у Венеції) та функції островів як специфічних елементів геопросторової організації (паралелі – функції печер за Г.О. Максимовичем, функції міст за М.М.Паламарчуком). Мета публікації – художніми засобами поглибити уявлення про «слов'янське наповнення» рекреаційно-туристських ресурсів венеціанського некрополя Сан-Мікеле та привернути увагу до видатних представників світового мистецтва, поховання яких знаходиться на ньому. Об'єкт дослідження некрополь Сан-Мікеле (Венеція), предмет – віддзеркалення значення слов'янської складової некрополя засобами художнього слова та образотворчого мистецтва (світлина, скульптурні композиції). На стадіях збору, обробки, інтерпретації даних застосовувались експедиційний і камеральний, історичний, картографічний, монографічний методи.

Огляд публікацій. Зважаючи на міждисциплінарний, гетерогенний характер предмет-об'єктної сутності публікації, окреслена проблематика має значну джерельну базу: ресурси Internet (кілька сотень веб-сторінок), фундаментальні дослідження персоналій [1 та ін.], поетичні твори (А. Ахматова, Н. Гумільов, Я. Шин, Л. Щиголь, Т. Комісарова), наукові

дослідження, присвячені архітектурно-скульптурному оздобленню некрополів [2 та ін.] тощо. В той же час будь-який світовий шедевр і тим більше об'єкт Всесвітньої спадщини має одну високу місію – постійно привертати увагу прийдешніх поколінь і бути для людини невичерпним джерелом натхнення, творчого дихання і самовдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Сан-Мікеле (іт. Isola di San Michele) — острів Святого Михайла Архангела у Венеції (Італія), острів-кладовище, острів-монастир, дорогий серцю багатьох куточок Венеції (рис.1,2).



Рис. 1. Венеція та прилеглі острови Венеціанської затоки



Рис. 2. Колумбарій на о. Сан-Мікеле

Дійсно, в шерензі світових некрополів (Пер-Лашез, Батіньоль, Монмартр, Сен-Женев'єв-де-Буа – у Франції, Хайгетський – у Великій Британії, Піскарьовський, Волковий – у Санкт-Петербурзі та Новодівочий, Ваганьківський, Кунцівський – у Москві (Росія), Веселий – у Румунії, Личаківський – у Львові, Лук'янівський, Байковий, Військовий, Аскольдова могила, Звіринський – у Києві, Комунарів – у Севастополі, Полікурівський – у Ялті (Україна)) Сан-Мікеле креативною географічністю та культурно-історичністю займає особливе місце. Сан-Мікеле, який ще називають «Островом мертвих» (єдине кладовище Венеції), лежить на північному сході від Венеції, на півдорозі від неї до острова Мурано (його відокремлює від Венеції близько півкілометра). На кладовищі три відділи: католицький, православний і протестантський. Спочатку під кладовище були виділені два сусідніх острова Сан-Кристофоро і Сан-Мікеле. В туристський сезон Венеціанську лагуну перетинають тисячі людей, щоб вклонитися пам'яті великих діячів мистецтва і літератури. Перш за все це композитор Ігор Стравінський (рис.6), організатор «Російських сезонів» у Парижі Сергій Дягілев і поет Йосип Бродський. Поява цих імен на могильних плитах знаменитого венеціанського кладовища не випадкова. Всі вони, залишаючи свою країну, ставали «громадянами світу», в якому б місці вони не знаходили притулок.

В серпні 2010 р. мені довелось побувати в Венеції. До цієї архітектурної корони, розташованої на березі лагуни (екологічний стан

якої задовільним назвати не можна), я потрапив не вперше і в мене було одне бажання: обов'язково відвідати острів Сан-Мікеле. Венеція – перлина на узбережжі Венеціанської затоки і об'єкт Всесвітнього надбання, «дивовижне місто, де голуби ходять, а леви літають» (Жан Кокто), «коли сонце – Венеція наречена, коли похмуро – стара», «найпрекрасніше із протиріч, створених людиною», - для будь-якого слов'янина і українця означає багато. З цим містом пов'язані імена Лесі Українки (поетеса перебувала у Венеції в 1901 р. і місто справило на неї сильне враження), Ігоря Стравінського, Сергія Дягілева, Йосипа Бродського. В Венеції перебували і залишили про неї зворушливі вірші Анна Ахматова і Ніколай Гумільов (про це - книга «Русские в Венеции»). Коротке перебування на Сан-Мікеле, тиша і дощ, урочисто-сумний пейзаж і поодинокі відвідувачі некрополя, очі його вічних мешканців, червоні квіти на білому мрамурі – все це задіяло гаму вражень і емоцій, частку яких, можливо, передають наступні рядки:

Остров Сан-Микеле

*5 августа 2010 г. над Венецией висели тучи,
шел дождь, а я бродил среди мраморных
шедевров «Острова мертвых»*

...Над городом великих мертвых – дождь,
Вода течет на склепы и могилы,
Ты сквозь печаль и слезы трепетно идешь
По улице, где мертвых чтят живые.

Ты видишь лица их, давно ушедших,
Неповторимых – юных и седых
Землян порочных и землян безгрешных –
Любимых кем-то и единственных таких.

Скрипит чуть слышно галька под ногами
И тихо капает вода с крестов,
Тут обрели покой славянские титаны –
Волшебники и маги нот и слов.

Но время незаметно пролетело, -
Прощай, торжественный и скорбный Сан-Микеле!
Спасибо, остров, что ты дорог и любим
И Богом нашим бережно храним.

На острові поховано багато росіян, що відвідували Венецію, представників європейських дворянських родів, емігрантів (з ХХ століття). Серед них - Барон Корво (Фредерік Вільям Рольф), Зоран Музіч, Луїджі Ноно, Езра Паунд (американський поет), Еленіо Еррера (легендарний тренер футбольного клубу «Інтернаціонале» 1960-х років),

Еміліо Ведова, Франко Базалія, Пьотр Вайль. Але найбільш відомими є поховання С. Дягілева, І. Стравінського, Й. Бродського.

Сергій Павлович Дягілев (1872-1929) — російський театральний і художній діяч, антрепренер, один із основоположників групи «Світ Мистецтва», організатор «Російських сезонів» у Парижі й трупи «Російський балет Дягілева» похований біля дальньої стіни (рис. 3, 4). Кажуть, ще в юності циганка передбачила йому смерть на воді. З тих пір Сергій Павлович побоювався будь-яких водних просторів. Але Венецію любив і саме тут несподівано помер в 1929 р., коли йому було всього 57 років. Свого часу Йосип Бродський назвав Дягілева «Громадянином Пермі». Могила Дягілева театральна, як і його земне життя. Замість надгробка — подоба макета маленької сцени.



Рис. 3. С.П. Дягілев



Рис. 4. Могила С.П. Дягілева

Ігор Федорович Стравінський (1882-1971) і його дружина *Віра Аркадіївна Стравінська, уроджена де Боссе (1889-1982)* поховані поруч (рис. 5). Коли Стравінський написав «Весну священну», у Дягілева не було грошей, щоб за неї заплатити. Після скандалу вони посварилися, але в заповіті Стравінський написав: «Прошу поховати мене в ногах у Дягілева». Прохання композитора виконали не буквально, але їх розділяє зовсім коротка дистанція на православній ділянці кладовища. Поруч спочиває вдова композитора Віра Стравінська, котра пережила чоловіка на 11 років. Але якщо прах подружжя був перевезений з Нью-Йорка, то Дягілева поховали саме в місті, де зупинилося його серце. Ігор Стравінський — композитор, диригент. Народився в 1882 р. в Оранієнбаумі поблизу Санкт-Петербурга, в сім'ї оперного співака Маріїнського театру Ф.І.Стравінського. З дитячих років вчився грі на фортепіано у А.П.Снеткової і Л.А.Кашперової. У 1903 – 1905 рр. брав уроки композиції у М.А.Римського-Корсакова, якого називав своїм духовним батьком. Під його впливом і звернувся до російського музичного фольклору, до ритуальних і обрядових образів, до балагану, лубка. У 1900 – 1905 рр. навчався на юридичному факультеті Петербурзького університету. Його

перший великий твір, пронизаний національними мотивами, з'явився після зустрічі з Сергієм Дягілєвим, на замовлення якого Стравінський написав одну з найяскравіших своїх партитур — балет за російською казкою "Жар-птиця" (1910). У наступному році ним був завершений ще один балет — "Петрушка", де в живих і достовірних образах відтворені картини російської масниці. Перед початком Першої світової війни композитор покинув Росію. З 1914 р. поселився в Швейцарії, з 1920 р. — у Франції. У 1939 р. Стравінський оселився в США (у 1945 р. прийняв американське громадянство). Тут написані балет "Орфей" (1947), 2-а і 3-я симфонії (1940, 1945), опера "Пригоди гульвіси" (1951). З середини 1950-х рр. творчість композитора характеризується переважанням релігійної тематики. У 1969 р. здоров'я Стравінського різко погіршилося. Він помер у Нью-Йорку 6 квітня 1971 р. — за два місяці до свого 89-річчя.

Перший у світі музей Ігоря Стравінського відкритий на Україні в місті Устилуг (Волинь) у 1990 р. Музичний фестиваль імені Ігоря Стравінського почали проводити на Волині з 1994 р. 12 червня 2010 р. в Луцьку (Волинська обл.) відкрився вже VII Міжнародний фестиваль «Стравінський і Україна».



Рис. 5. Могили І.Ф. Стравінського та В.А. Стравінської



Рис. 6. І.Ф. Стравінський

Йосип Олександрович Бродський (1940-1996) похований на протестантському цвинтарі (Re parto Evangelico), його могила - ще одне місце паломництва російських туристів (рис. 7, 8).



Рис. 7. Й.О. Бродський



Рис. 8. Могила Й.О. Бродського

На скромному мармуровому надгробку слова з елегії Проперція: *Letum non omnia finit* («Із смертю не все закінчується»). Як і Стравінський, він помер у Нью-Йорку. Похований нобелівський лауреат, що був вигнаний з Росії і прожив решту життя в Америці, поруч з могилою Паунда. Через рік після смерті чоловіка вдова Бродського Марія Содзані вирішила перепоховати його в улюбленому місті поета — Венеції. Письменник П. Вайль, близько знайомий з Бродським, згадував: «Місце для поховання Йосипа вибрала Марія. Я маю на увазі не тільки кладовище на острові Сан-Мікеле, а й саму географічну точку — Венецію. Це якраз на півдорозі між Росією, Батьківщиною (Бродський завжди говорив "Отечество") і Америкою, що дала йому притулок, коли Батьківщина прогнала. Ну і потім, він дійсно любив це місто. Більше за всіх міст на землі».

Пьотр Львович Вайль (1949-2009) – письменник, журналіст, редактор радіо «Свобода» і радіоведучий, автор чудової книги (і телепередачі на її основі) «Геній місця» помер 7 грудня 2009 р. у Празі на 61-му році життя (рис.9). П.Л. Вайль народився 29 вересня 1949 р. в Ризі (Латвія). Закінчив редакторський факультет Московського поліграфічного інституту. У 1977 р. письменник емігрував до США. В одному зі своїх останніх інтерв'ю Вайль сказав: «Я — російський літератор і американський громадянин, живу в Чехії, а хочу жити в Італії». Вайль — автор книг «Геній місця», «Карта батьківщини» і «Вірші про мене», упорядник двох збірок Йосипа Бродського, з яким був особисто знайомий («Різдвяні вірші» і «Пересічена місцевість»).

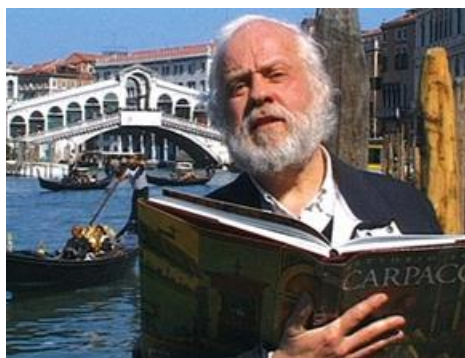


Рис. 9. П.Л. Вайль на фоні Гранд-каналу і моста Реальто

Висновки та пропозиції: зважаючи на значимість біосоціальних гомогенних ресурсів (слов'янськи та ін. поховання Сан-Мікеле) для світової та європейської культури, творчої спадщини видатних слов'янських композиторів, поетів, письменників необхідно посилити увагу до меморіальних місць (Санкт-Петербург, Оранієнбаум, Перм – в Росії, Устилуг, Луцьк, Київ – в Україні, Рига – в Латвії), пов'язаних з життям та діяльністю С. Дягілева, І. Стравінського, Й. Бродського; представники посольств та ін. організацій Росії, України в Італії в будь-якій формі мають підтримувати заходи щодо забезпечення та захисту

меморіальних поховань своїх співвітчизників; розширити коло маршрутів Італією для українських туристів, в яких би відвідування Сан-Мікеле було обов'язковим; провести реставрацію культурно-інформаційної системи (музею) І. Стравінського в Устилузі (Україна, Волинська обл.), розширити її експозицію та посилити автентичність експонатів.

1. Лосев Л.С. Иосиф Бродский. Опыт литературной биографии. – М.: Молодая гвардия, 2008. – 448 с.
2. Макознак Н.А. Архитектурно-ландшафтная организация мест захоронений в условиях Республики Беларусь: Автореф. дис. ... канд. архитектуры. – СПб., 1994. – 26 с.
3. http://ru.wikipedia.org/wiki/Стравинский_Игорь_Фёдорович
4. http://uk.wikipedia.org/wiki/Бродський_Йосип_Олександрович
5. http://uk.wikipedia.org/wiki/Дягілев_Сергій_Павлович
6. <http://noblit.ru/content/category/4/107/33/>
7. <http://magazines.russ.ru/october/1996/1/batkin.html>
8. <http://magazines.russ.ru/vestnik/2003/9/chaik-pr.html>
9. <http://www.mamatov.ru/djagilev1.html>
10. <http://www.stihi.ru/2009/03/26/1137>